

663 OLBRAMKOSTEL /Znojmo/

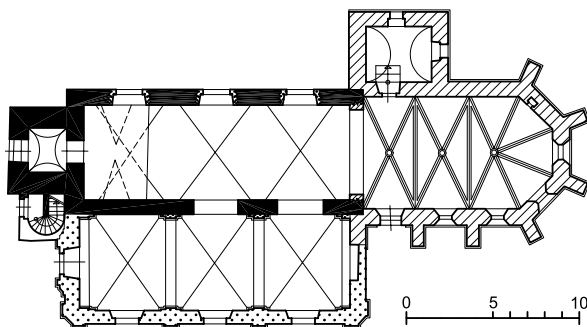
Městečko na půdorysu návesní silnicovky v jz. cípu mírně členitého terénu Znojenské pahorkatiny. Hist. jádro sídliště leží při levém břehu Plenkovického potoka (pravobřežní přítok Jevišovky). Jak naznačuje nálevkovitá, část. zastavěná náves, pův. urbanistickou osu v době založení vesnice představovala dnes zaniklá cesta přicházející ze sv. Jevišovicka; ta se v Olbramkostele rozvětvila (v souladu se stávajícími komunikacemi) a pokračovala jižním směrem do Podujjí jednak k západněji ležícím Vracovicím a Hornímu Břečkovu, jednak východněji na Žerůtky (pův. trasa na Znojmo?). Tuto hist. osu v sz. cípu zástavby kolmo protíná dálková komunikace Znojmo–Jihlava. Náves obestupují přízemní, podélně řazená, nově upravená pův. zemědělská stavení, okraje intravilánu zaujímají moderní patrové rodinné domy.

Kolonizační Olbramkostel založil zřejmě první ze známých Schenků, jmenovaný v listině vydané pro oslavanský klášter před r. 1230 jako „Wolframus dictus pincerna de Schenkenberg“. Ves se výslovně připomíná poprvé r. 1263. Původně patřila k hradnímu zboží nedalekého hradu Šenkenberka (viz Šumná, o. Znojmo), po založení zdejšího probošství (před r. 1263) zřejmě tvořila samostatný statek; také Vilém (asi Wolframův syn) se pak psal „z Olbramkostela“. V souvislosti se zánikem probošství prodal jeho poslední představený Olbramkostel r. 1526 městu Znojmu; ten náležel k jeho statku až do zrušení patrimoniální správy. R. 1538 byl Olbramkostel povýšen na městečko; do znaku mu byly dány dvě válcové věže spojené hradební zdí, nad ní zkrřížené sladovnické náčiní, sypen a veslo; (něm. Wolframskirchen).

FARA (čp. 13) – z 2. čtvrt. 18. stol. s následujícími úpravami (interiér, fasády). – Volně stojící jednopatrová budova na obdél. půdorysu s mansardovou střechou. Fasádu člení kordonová římsa, na nárožích pásová rustika, v patře rámu-



13 Olbramkostel, půdorys městečka podle měření stabilního katastru r. 1824



14 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie

jící lizény. Obdél. okna mají ploché šambrány. Novodobý vstupní otvor vede do plochostropé předsíně. Další přízemní prostory mají valené klenby, malá nárožní světelné rovný strop na fabionu; plochu podhledu člení štuk. zrcadlový rám a rozviliny se zvonečkovým motivem. V patře valené klenby, v sálu rovný strop na fabionech, na podhledu štuk. zrcadlový rám. • **KOSTEL NANEBEVZETÍ P. MARIE*** (u jv. okraje návsi) – S rom. jádrem (obvodní zdi pův. plochostropé lodi (fragменты omítky nad stávající klenbou), pův. neprůchodná věž do výše zvonicevého patra; kostel v Olbramkostele existoval již před r. 1230, neboť ve zmíněné listině Wolframa z Šenkenberka vystupuje jako svědek „Hildebrandus plebanus de Wolframeskirchen“. V 3. čtvrt. 14. stol. přistavěno kněžiště se sakristií. Při opravě fasády (pouze věže?) asi po pol. 16. stol. byla nároží věže opatřena červeno-bílým diamantováním (stopy v půdním prostoru lodi), r. 1593 pokryla celý kostel (včetně věže) sgrafitovaná jednovrstvá rustika. Údajně r. 1719 přistavěna kaple sv. Isidora (Gr. Wolný). Tehdy byla zřejmě také zaklenuta loď a v její sev. zdi prolomena nynější okna, v již. zdi proraženy otvory do boč. kaple a vestavěna hud. krucht, zpřístupněná asi dřevěným schodištěm vestavěným do podvěží. Také velmi pravděpodobně pův. dřevěné zvonicevé patro věže bylo nahrazeno zděným. Po r. 1844 byl otevřen vstup do kostela nově zaklenutým podvěžím a náhradou za tamní schody na hud. kruchtu přistavěno vnější schodiště (Gr. Wolný). R. 1921 byl někdejší střešní jehlan nahrazen nynější věžní bání. R. 1965 fasády překryty vrstvou sgrafitované omítky (rekonstrukce pozdně renes. rustiky; její autentické zbytky na vých. zdi věže patrné v půdním prostoru lodi). – Orientovaná podélná jednolodní stavba se širokým polyg. ukončeným kněžištěm, k němuž na sev. straně přiléhá sakristie obdél. půdorysu. Poměrně dlouhá, oproti kněžišti užší loď obdél. půdorysu má podél již. boku kapli sv. Isidora, v ose záp. průčelí předstupující hranol. věž; v koutě sevřeném záp. zdi lodi (včetně boč. kaple) a již. zdi věže hranol. útvar točitého schodiště ústícího v těle věže. Kněžiště je opatřeno odstupněnými opěrnými pilíři, mezi nimi jsou v ose stavby a v již. zdi prolomena vysoká okna s lomeným záklenkem a oboustranně rozvěvenou špaletou.



68 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie.
Před r. 1230? – 20. stol.

V lodi a v boč. kapli jsou nízká okna s půlkruh. záklenkem. Fasády kněžiště a lodi pokrývá jednovrstvá sgrafitová rustika (rekonstrukce někdejšího členění, provedená r. 1965), boč. průčelí kaple sv. Isidora člení pilastry s římsovými hlavicemi. Také věž pokrývala jednovrstvá sgrafitovaná rustika z r. 1593. Její fragmenty včetně letopočtu byly r. 2001 konzervovány a překryty nynější hladkou omítkou. Poslední oprava se dotkla také vpadlých výplní s obloučkovým vlysem, členících dvě nejvyšší podlaží věžního pláště pod zvonickým patrem (vých. fasáda věže má vpadlou výplň pouze v úrovni podlaží pod zvonící). Dokumentace obloučkových vlyсів, která by umožnila bezpečně poznat jejich autentickou podobu, sice pořízena nebyla, údajně však mají kamenné jádro, navíc pak letopočet 1593 ve výplni na již. straně věže vylučuje možnost vzniku tohoto rom. architektonického prvku jako romant. projevu 19. stol. Ostatně o obloučkových vlysech píše i Gr. Wolný r. 1861. Zvonické patro věže je prolomeno okenními otvory se segment. záklenkem; nad okny ciferníky hodin zasahující do půlkruh. vypjaté podstřešní římsy. V 1. patře záp. průčelí věže je osazeno kamenné ostění (bez profilace) obdél., v neznámé době zaslepeného portálu. Nad masivním nadpražím je nasazen půlkruh. záklenek s vpadlým kamenným tympanonem. Otvor obdobného charakteru (rovněž portál?) byl prolomen také nad popsaným portálem; je patrný uvnitř věže včetně kamenného ostění, na vnějším líci se projevuje amorfní proláklina. K portálu (portálům?) vedla nepochybně lávka vycházející z předpokládaného protilehlého proboštova obydlí. Hl. vstup do kostela obdél. portálem s kamenným ostěním ústícím v podvěží zaklenutém stlačenou plackou. V ose záp. průčelí boč. kaple pravouhlý portál s profil. kamenným ostěním (profil. rámujeví lišta je u horních nároží pravouhle zalomena), flankovaný pilastry



69 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie, věž.
Před 1230? – 1719?,
zastřešení 1921

s římsovou hlavicí; ty nesou segment. vypjatou římsu. Kněžiště zaklenuto dvěma poli křížové žebrové klenby rychlého sledu a paprscitým závěrem. Žebra klínového profilu s výžlabkem se protínají v kruh. svornících (svorník v závěru překrývá dvouvrstvá rozeta, v dalším poli je reliéf. lidská hlava, talíř záp. svorníku je hladký) a hladce zabíhají do zdi. V sv. zdi závěru kamenné sanktuarium* lemované lomeným obloukem s reliéf. „jeptiškou“ v záklenku, v již. zdi kněžiště kamenný rám sedíle se sledem trojlaločných kružeb v půlkruh. záklenku. Valeně zaklenutá sakristie je přístupná sedlovým portálem s kamenným ostěním. Kněžiště odděluje od lodi zděný lomený vítězný oblouk. Loď zaklenuta valeně se styčnými výsečemi (klenební patky, stejně jako u vítězného oblouku, vyznačují úseky bar. římsy); záp. část zabírá hud. kruchta podklenutá jediným, široce rozkročeným obloukem s výsečemi. Již. zeď lodi je prolomena do boč. kaple dvěma průchody s půlkruh. záklenkem. Kaple má valenou klenbu se styčnými výsečemi mezi pasy; ty dosedají na podložené pilastry s římsovými hlavicemi. – Z a ř í z e n í: Hl. oltář z 18. stol. r. 1844 radikálně upraven (Gr. Wolný) a r. 1893 doplněn mariánskou sochou. V boč. kapli retabul. oltář sv. Isidora s tordovanými sloupy z doby vzniku přístavby; obraz světce namaloval r. 1863 Hieronymus Seidel (zn. H. Seidel, 1863). Patrně z té doby také sochy sv. Petra a Pavla. Polyg. kamenná křtitelnice patrně z 2. pol. 16. stol. má na štíhlé noze mohutnou osmibokou nádrž s hladkým

70 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie, portál tribuny v 1. patře věže. Před 1230?



71 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie, klenba kněžiště. 3. čtvrt. 14. stol.



72 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie, svorník klenby prostředního klenebního pole kněžiště. 3. čtvrt. 14. stol.



73 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie, svorník klenby v závěru kněžiště. 3. čtvrt. 14. stol.



74 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie, sedile. 3. čtvrt. 14. stol.



75 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie, Vyučování P. Marie. Konec 18. stol.



76 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie, vazba Olomouckého misálu. Před 1509



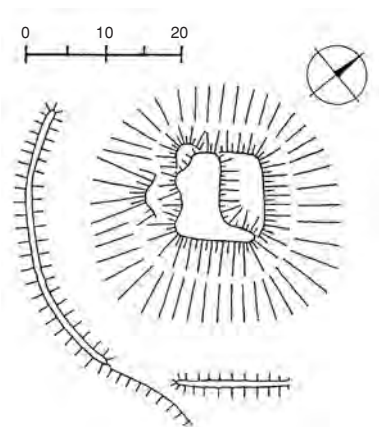
77 Olbramkostel, kostel Nanebevzetí P. Marie, Olomoucký misál. 1505, tisk Johann Winterburger, Vídeň, fol. CLXV-v – CLXVI-r s iniciálou T-e

pláštěm. Varhany zhotovil před r. 1805 *Josef Silberbauer*, r. 1848 je opravil *Ignác Reinold*. Trojici píšťalových skupin uzavírají nahoře prořezávané rokaje a veget. úponky, nad nimi vyložená, výrazně profil. římsa nesoucí bustu krále Davida a dvojici dekor. váz; na bocích skříňné rokajová křídla. Volně zavěšeny pův. obrazy sv. Rodiny a Vyučování P. Marie (se sv. Jáchymem) z pozdního 18. stol., zasazené v pův. rokok. rámech. Neúplný (chybí prvých 32 stran) Olomoucký misál* vytiskl *Johann Winterburger* ve Vídni 14. března 1505, podle autentického záznamu na přideštiny jej pořídil („comparavit et dono dedit“) 25. srpna 1509 olbramkostelecký probošt a olomoucký kanovník Zikmund Gloczer. Dvoubarevný tisk s čtyřřádkovou notací v pův. deskové vazbě potažené kůží, zdobenou slepotiskem, s mosazným kováním. Kánon, vtištěný na pergameni (složka yii, fol. 161–172), má na foliu CLXVI iniciálu T-e igitur (kolorovaný dřevorez), obohacenou akant. rozvilinami s vkomponovanými polopostavami proroka a krále. Zvon ve věži ulil r. 1815 *Johann Florido* (zn. IOHANN FLORIDO – GEGOSSEN IN ZNAIM 1815). Na pláští má reliéfy sv. Trojice a sv. Floriána, na čepci ornam. a nápis. vlys. Další zvony ulili r. 1921 *Rudolf Manoušek st.* a r. 1946 *Rudolf Manoušek ml.* – Kostel obklopuje bývalý hřbitov (uzavřen r. 1834; v pol. 19. stol. byla na něm založena okrasná zahrada) ohrazený kamennou zdí se segment. zaklenutou bar. bránou; pilíře překryté pilastry nesou trojúhel. štít. Hřbitov tu připomíná kamenný pomník neznámého místního měšťana († 1775) s nápis. kartuší a reliéfem Piety pod vrcholovým rovnoramenným křížem. ● **POKLONA** (u hřbitova) – Postavena v souvislosti se zřízením nového pohřebiště



78 Olbramkostel, sv. Jan Nepomucký. 1747

r. 1834. • **SOCHA SV. JANA NEP.** (na sz. okraji zástavby při silnici na Moravské Budějovice) – dat. na podstavci r. 1747. Lit.: J. D ř í m a l – I. Š t a r h a (ed.), *Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček*. Brno 1979, s. 358–359. – J. S e h n a l, Varhanáři na Moravě 1500–1880. *ČMMB* 65, 1980, s. 103, 116. – M. T r m a č, Olbramkostel a Šimperk. Z dějin dvou zajímavých míst na Znojemsku od založení do počátku třicetileté války. In: *Ročenka Okresního archivu ve Znojmě* 1, 1986, s. 62–66. – *Olbramkostel 1538–1988. 450 let od povýšení na městečko*. Citonice 1988. – M. T r m a č, *Zaniklé světské proboštví v Olbramkostele*. Olbramkostel 1993. – K. M ü l l e r – I. Š t a r h a, *Znaková privilegia měst, městeček a vsí na Moravě a ve Slezsku*. Brno 1995, s. 14–15 (kat. č. 29). – D. L í b a l, *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha 2001, s. 289–290. – J. S e h n a l, *Barokní varhanářství na Moravě I. Varhanáři*. Brno–Olomouc 2003, s. 99, 115. – P. A n t o š, Stavby kostelů na majetcích rodu Šenků. *VVM* 61, 2009, s. 372–373. /BS, HD/



16 Olbramovice, tvrzíště, situace

OLBRAMICE /Nový Jičín/
viz Klimkovice

OLBRAMICE /Olomouc/
viz Náměšť na Hané

664 OLBRAMOVICE /Znojmo/

Městečko vývojového typu na rovinatém terénu pod jv. výběžky Krumlovského lesa, zabíhajícími do Dyjsko-svrateckého úvalu při prameni Olbramovického potoka (pravobřežní přítok Mlýnské strouhy ústící do Dyje). V nesourodém půdorysu sídliště (odrážejí se v něm někdejší samostatná sídliště), jehož zákl. osnova se utvářela při průběžné komunikaci směřující od Moravského Krumlova již. směrem (Branšovice – Vlasatice – povodí Dyje) lze hist. jádro pův.



15 Olbramovice, půdorys městečka podle měření stabilního katastru r. 1825

Olbramovic lokalizovat nad levý břeh potoka do sev. cípu nynější zástavby se svatojakubským kostelem. Odtud jv. směrem také vychází dlouhá ulice místní tradicí označovaná jako „Horní“, směřující do části, zv. Lidměřice (něm. Lidmeritz; v písemných pramenech se objevuje poprvé r. 1325). Tato trasa (z Lidměřic pokračuje na Šumice) je odbočkou z hlavního tahu pokračujícího z historických Olbramovic (rovněž jv. směrem) na Branšovice; ta však uhýbá jižněji. Po překročení potoka prochází Želovicemi (Zelovice, Malé Zelovice, něm. Seelowitz, Klein Seelowitz; v písemných pramenech vystupují poprvé r. 1321) a navazujícími Babicemi (něm. Babitz; v písemných pramenech poprvé r. 1326). Vznik parkově upraveného náměstí (výsadba z r. 1911) nálevkovitého tvaru, v jehož čele stojí radnice, pravděpodobně souvisí s povýšením Olbramovic na městečko. Náměstí a komunikace v hist. jádru obestupují převážně přízemní, podélně řazené, nově upravené domy; do okrajů pokračuje zástavba různorodými podélně i štitově řazenými obydlími a novodobými bodovými rodinnými domy.

Olbramovice sice leží na staré sídelní půdě, ves však vznikla patrně až v době tzv. německé kolonizace v 1. pol. 13. stol. (tvrziště, patrocinium kostela) snad působením jinak neznámého lokátora Wolframa. V písemných pramenech se její jméno objevuje poprvé r. 1253. Pův. představovala samostatný statek v držení neznámých vladyků, později byla střediskem drobného statku patřícího do r. 1321 vyšehradské kapitule. Tehdy statek odkoupil Jindřich z Lipé; patronát olbramovického kostela věnoval starobrněnským cisterciákům a tamní zboží připojil k Moravskému Krumlovu. R. 1437 získali Olbramovice Kukvicové, v době po r. 1493 do 1528 náležely Olbramovice městu Brnu. Od něj se olbramovické zboží dostalo do rukou Valeckých z Mírova, následovali 1567–1634 Hodičtí z Hodic, pak Jan Kašpar Kraft; ten celou državu opět postoupil r. 1651 k tehdy lichtenštejnskému panství v Moravském Krumlově. Tam potom Olbramovice náležely až do zrušení patrimoniální správy. – R. 1436 byly povýšeny na městečko, nezískaly však znakové privilegium a o jeho znaku byly vysloveny určité pochybnosti způsobené omezením výkladu na sfragistický materiál. Bez povšimnutí dosud ale zůstal štít vyrytý na podnoží kamenných Božích muk stojících u olbramovického kostela, datovaných r. 1518. Figury položené na kolčím štítě sice nelze vyloučit jednoznačně, nepochybně však jde o běžné vinařské náčiní (vincour položený na rýči?). Na pečeti použité r. 1522 je vyobrazena polopostava muže držícího v pravé ruce hrozen vinné révy, v levé vinařský nůž; (něm. Wolframitz).